

## Med žitom.

(Obraz iz prirode. — Spisal Vinej.)

**N**a obronku položnega hriba, pod zelenim gozdličem se razprostira žitno polje. Rahel vetrič se igra s temnozelenimi vejami visokih smerek in jelk, zamolklo šumenje in vršenje se čuje. — Veter ziblje tudi bujno žito na polju in vzbuja nekako škrtanje in polglasno šepetanje med valovito strnino.

Šumeči gozd in šepetajoče žito — kako sta si podobna!

Tam vitke smeroke z lepimi piramidnimi kronami, tukaj tenkorasla stebila s težkimi klasovi. V gozdiču brsti pod drevjem vse polno nižjega rastlinja in tudi poljska tla prepleta nebroy malih cvetlic.

»Plevel!« pravi kmetič ogledujoč zlatorumeno žito; a nedolžno, rdečelično dete, katero skaklja za očetom, stegne ročici proti njivi in presenečeno zavpije:

»Oče, cvetlice, cvetlice! Jej, jej, kako so lepe!«

Oče se pripogne in utrga nekaj cvetov.

»Sama hudoba je zasejala ta sitni plevel med pšenico«, zamrmra oče nejevoljno, ko podaja otroku drobne cvete.

»Oče, ne, ne, te lepe cvetlice je zasadil dobri Bogec«, odgovarja priprosto dete, ogledujoč mične rdeče in modre zvezdice. — Da, Bog, ljubi prijateljčki, dobri Bog je ustvaril tudi te cvetlice, čeprav so včasih kmetu nadležen plevel. Da cvetó najrajše med žitom, no, to bi se dalo nekoliko opravičiti. Cvetlice najbrže vedó, da je njihova obleka vsaj nekoliko lepša od obleke njihovih tovarišic. Znano jim je morda tudi, da je žito ljudem najkoristnejša rastlina. Da pa vkljub svoji koristi nima žito nikake lepote na sebi, morajo itak vedeti. No, kdo bi potem zameril malim cveticam, ako se v svoji postrežljivosti pridružijo žitu, nudeč mu svoj nakit. Revice seveda ne vedó, da s svojo uljudnostjo žalijo kmeta. Resnično: »Vsem se ne more ustreči.«

Vendar pa imajo te cvetlice tudi med ljudmi prijatelje. To so jim zlasti ljubi otročiči.

Le poglej ob nedeljah popoldne, ko se zbere vaška mladina ob strneni njivi, kako radost napravljajo te mične zvezdice nedolžni deci! Veselje in sreča se zrealita otrokom na obrazih, ko si vpletajo v zlatorumene lasce žarnorudeče purpelice in temnomodre plavice, ko si vijejo vence iz rožnonadutega slaka, ter si jih pokladajo drug drugemu na kodraste glavice. — Celo odrasli človek, stopajoč ob žitnem polju, utrga si rad mično cvetlico izmed žita. Z veseljem se spomni one brezskrbne dôbe, ko je še kot otrok tekal ob njivah ter si krasil glavo s cveticami.

Zatorej pa tudi zaslužijo priproste prijateljice žita, da si jih natančneje ogledamo.

Pred vsem moramo omeniti purpelicó ali divji mak (nemški: Klatschmohn). Ker je nekoliko večja od drugih in radi svoje žive barve dlje vidna, zapazimo jo že od daleč. Izvestno bi ji torej ne délo dobro, ako bi jo

potisnili nazaj, ko jo je celo priroda odlikovala z dolgim stebлом in živo barvo, da se holje in dlje vidi iz žita.

Purpelica ima 30—60 *cm* dolgo, nekoliko ali nič razvejano steblo, katero pokrivajo tope kocinice. Listi so pernato zarezani in s ščetnicami poraščeni. Vsa rastlina je sinje barve in je napolnjena z belim mlečkom. Cveti izrasto posamezno na dolgih pecljih. Dokler niso popolnoma razeveli, podobni so drobnim jajčkom; nežno steblo se vpogiblje pod njihovo težo in cveti kimajo t. j. visé proti zemlji. A sčasoma se steblo okrepi, cvet se vzravna navzgor, dva zelena čašina lističa se odpreta in iz okroglega popka zažari rdeči cvet. V kratkem odpadeta čašina lista; venčevi listi izgubé gube in krasen cvet se nam smehljá nasproti.

Ves svoj kras skriva purpelica v cvetu, prav za prav v štirih škrlatno rdečih listih. To so oni žareči lističi, katere — kakor misliš — je prižgala purpelica pri žarnem poletnem solncu. Kakor plapolajoč zubelj se ti dozdevajo ti cveti, zibajoči se v rahlem vetriču. Toda kmalu dogoré ti plameni: v malo dneh se ospó venčevi listi in ostane le sama plodnica z mnogoterimi prašniki.

Gotovo si že trgal, mali čitatelj, purpelice. Dogodilo se ti je — prav dobro vem — da so ti pri tej ali oni, takoj ko si jo utrgal, odpadli cvetni listi. Izvestno te je nekoliko zjuzilo, ko ti je samo steblo z malo betico ostalo v roki. No sedaj se lahko prepričaš, da jeza ni prida. Imel si vsaj priliko ogledati si ono betico, kateri so dali učeni naravoslovci ime »plodnica«. Kaj ne, nekoliko je podobna jajcu na vrhu z malo strešico. Ta strešica ima na zgornji strani 13 ali 14 udrtin, podobna je zvezdi in se imenuje brazda. Kolikor je udrtin na brazdi, toliko ima plodnica predalov drobnih zrn — semen. Kadar seme dozori, naredé se pod vsako brazdino udrtino luknjice, kjer se usiplje seme iz plodnice.

Druga tovarišica žita je plavica (Kornblume). Jednoletna rastlina ima sivozeleno steblo, na katerem sedé ozki lističi. Marsikdo bi mislil, da je modra glavica, katero vidimo plašljivo zreti izmed žitnih stebel, jeden sam cvet. Kdor se je pa učil vsaj nekoliko rastlinstva, vé, da je plavičino cvetje sestavljeno iz mnogih cvetov. No, ker vsi ti cveti skupaj sedé ko v kakem košku, nadedli so učenjaki takim socvetjem ime »cvetni koški« in redu, kamor spada plavica, »socvetke« ali »košarice«.

Cvetni koški naše cvetlice imajo ovojek, sestavljen iz suhljatih, kožnatih lusk, katere se krijejo ko opeka na strehi. V cvetnem košku sedé dvojni cveti. Obrobni cveti so večji, imajo podolgasto plodnico, a nikakih prašnikov in pestičev, zato ne obrodé nikoli semen. V sredi koška sedeči cveti so manjši in mnogobrojniši. Pri natančnem opazovanju zapazimo v teh cvetih plodnico, pet prašnikov in dolg pestič; to so semenski cveti.

Kakor ni lepše rdeče barve ko barva purpelice, tako se ne more ponašati nobena cvetlica z lepšo modro barvo, ko plavica. Ako stopaš ob strnjeni njivi in opazuješ to krasno modrino, nehoté se ti zazdi, da se je navzela plavica od modrega nebesa te barve, katera ji tako lepo pristoji.

Ne sme se pa misliti, da sta purpelica in plavica naši domačinki; njuna domovina je jutrovo. Križarske vojske so nam z žitom prinesle tudi purpelico in plavico. — Sedaj še-le umemo srčno prijateljstvo teh rastlin. Sedaj nam je znano, zakaj se ne družita mični ptujki z našimi cveticami. Saj že njuna živa boja spominja na vshodni živelj, na pekoče jutrovo solnce.

Opazoval sem nekoč malo dete, ko je trgalo ob njivi cvetlice. Najprej je poseglo po purpelici, potem je utrgalo plavico in pridejalo obema še njivski slak. Z obema rokama je pritisnilo potem krasni šopek k sebi in teklo k materi, kažoč ji mične cvetlice.

Mamica se je nasmehljala in poljubila dete na žareče lice.

Kako lepo je pristojal šopek otroku! Živordeča barva purpelice se mu je zrcalila na mehkem licu, modrina plavice v malih očeh, a kri in mleko njivskega slaka po vsem obrazu.

Ker vem, malički, da ljubite tudi vi te tri cvetlice v šopku, pridružim naj tudi tukaj živobarvnima tujkama praprosto domačinko.

Njivski slak (Ackerwinde) ima dolgo, po tleh plazeče ali ovijajoče se steblo. Listi so pšičasti in podolgasti. Izza listov izrastejo beli, rožno naduti cveti, podobni lijaku, ter močno diše.

Narodne pripovedke in pesni se le redko pečajo s purpelico in plavico, menda zato, ker sta tujki. A o njivskem slaku se veliko pripoveduje in pôje med narodom. Naj navedem le jedno ljubeznivo legendo.

»Voznik je peljal voz vina po poljskem potu. Kar mu obtiči voz v mehki zemlji. Mož pa ni preklinjal, kakor imajo žalibog mnogi vozniki navado, marveč prosi Marijo pomoči. Marija se mu prikaže in mu pomaga spraviti voz na trdo pot. Iz hvaležnosti ji hoče dati požirek vina, a na svojo žalost zapazi, da nima kozarca. Marija pa se nasmehlja in utrga cvet njivskega slaka, v kateri natoči voznik vina. Od takrat«, pravi legenda, »nosi slak še vedno rdeče črte na belem vencu.«

Še veliko lepih cvetlic raste na polju, katerih vsaka ima svoje posebne znake in lepote. Zato pojdite, mali čitatelji, in opazujte božja čudesa v prirodi sami, kajti mrtva črka nikakor ne more predočiti Božjih stvorov v njih pristni, nedosežno lepi krasoti.

Posebno prijetno je na polju v večernem hladu, ko trepeče na nebu zadnji žarek zahajajočega solca. Kako trudno povešajo cvetlice svoje glave. Nekako dremotno te motri veliko volovsko oko (Wucherblume), s povešeno glavico dremlje črvivka (Gauchheil) in ljubeznivo se pozibava poljski ostrožnik (Rittersporn). Zaspajo brenči ob tebi pridni čmrlj. S pesnijo poljskega škrjanca zamrje cvrčanje ozbilnega murna in ob jednom zaspri vse poljsko življenje. V slovo in nočni pozdrav ti še kličejo poljske cvetlice:

»Oni, kateri cvetlice na polju tako lepo oblači, tudi tebe ne bo pozabil!«

